

scilicet in mare, aquae congregentur; & sic idem quod prius.

6. Praeterea. Plantae videntur ad ornatum terrae pertinere. Sed ad ornatum deputantur tres ultimi dies. Ergo in opere tertiae diei de productione plantarum mentio facienda non erat.

7. Praeterea. Herbae quaedam, vel plantae non videntur in tertia die esse productae, sed post peccatum hominis, ut habetur Gen. 111. 18. Spinas, & tribulos germinabit tibi. Ergo videtur quod inconvenienter in tertia die dicatur terra herbam virentem protulisse, cum hoc non sit universaliter verum.

8. Praeterea. Sicut plantae generantur in terra, ita etiam & corpora mineralia. Ergo videtur quod insufficienter rerum productionem determinet Scriptura, cum in hac die de mineralibus mentio non fiat.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod opus distinctionis attenditur secundum hoc quod corporibus, quae sunt elementa mundi, conferuntur virtutes universaliter ad naturales effectus moventes, cujusmodi sunt qualitates activae, & passivae elementorum: & ideo huiusmodi qualitates in inferioribus elementis tertia die collatae intelliguntur, quibus ab invicem & proprietate, & situ separantur, eo quod inter qualitates elementares etiam gravitas, & levitas continentur, quae sunt principia motus elementorum ad propria loca, & etiam quietis naturalis eorum in eisdem, sicut caliditas, & frigiditas sunt principia alterationis: & ideo ex collatione talis virtutis dicuntur aquae tertia die in unum locum congregatae.

Ad primum ergo dicendam, quod ignis, & aer sunt elementa magis latentia, eo quod non ita sensu percipiuntur sicut aqua: & ideo legislator rudi populo legem proponens, ex manifestis quae tetigit, occulta intelligenda reliquit. Vel dicendum, ut prius dictum est, quod aer quantum ad superiorem partem comprehenditur nomine caeli; quantum vero ad inferiorem nomine aquae propter similitudinem humiditatis, quam cum aqua habet, cuius vaporibus resolutis, quodammodo aer inspissatur.

Ad secundum dicendum, quod sicut calor, & frigus non sunt formae substantiales elementorum; ita nec gravitas, & levitas: quia non possent esse aliis corporibus accidentales. Unde sicut substantia non est principium alterationis, nisi mediante calore, vel frigore; ita nec est principium motus, vel quietis localis, nisi mediante gravitate, & levitate: & ideo quamvis aqua formam substantialem ex opere creationis habuerit, non tamen ex hoc in proprium locum congregabatur; sed per opus suae distinctionis intelliguntur haec opera ordinata secundum tempus, sive secundum naturam. Verbum autem Commentatoris intelligendum est de corporibus secundum quod sunt in sui complemento quantum ad primum, & ad secundum esse.

Ad tertium dicendum, quod quanto aliquod elementum est subtilius, tanto est majus in quantitate: & ideo aer est major quam aqua, & aqua quam terra; & ideo aer complectitur ista duo, undique complexus sphaericam figuram; a quo deficit aqua, quae quidem terram cingit, non totam operiens ipsam, complexa quidem circum, sed deficientes a completionem sphaerae (& hoc etiam sequitur necessitatem fi-

(1) Nicolai Malacie. Septiam Albertus interpretatur spinas, & tribulos.

nis, ut in terra possit esse habitatio animalium respirantium, & generatio plantarum) terra vero quasi minima in centro concluditur.

Ad quartum dicendum, quod corpora inferiora praeter motus proprios sequuntur quodammodo motum superiorum; & quanto est perfectius corpus inferius, tanto magis consequitur de motu superioris: quod patet ex hoc quod in corporibus caelestibus orbis inferior, praeter motum proprium, retinet motum superioris orbis quo deferitur. Ita etiam est in elementis, quod ex motu corporum caelestium aliquid consequuntur de motu circulari, praeter motus proprios naturales; quod evidenter apparet in refluxu maris, qui sequitur motum lunae; non tamen hoc fit per modum violentum, quia dicit Commentator in IV. Coeli & mundi, quod motus quibus elementa sequuntur impressiones corporum caelestium non sunt violenti, cum sit secundum naturalem ordinem corporum quod inferiora impressionem superiorum sequantur, & tanto plus, quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius: & per hunc modum ex impressione caeli moventis elementa ad mixtionem aqua subingreditur terram, ut sit apta ad generationem mineralium, & animalium, & plantarum; & exinde in locum proprium naturali motu revertitur, ut dicitur Eccl. 1. 7. Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur.

Ad quintum dicendum, quod omnia elementa in loco ubi contingunt se, alterantur a sua natura, ut sit quidam motus conjunctionis inter ea, & exinde in mari causatur salsedo ex admixtione vaporis terrestris, simul cum adustione radii solaris, & hoc praecipue propter terram, & in superficie: in profundo enim pelagi invenitur aqua dulcis, ut patet ex verbis Philosophi dicentis in Libro de animalibus, quod quidam piscis, qui dicitur (1) Malarie, invenitur valde magnus in locis pelagosis, in quibus abundant aquae dulces.

Ad sextum dicendum, quod de productione plantarum videtur esse diversitas inter Augustinum, & alios sanctos. Augustinus enim videtur vellem, quod cum dicitur (Gen. 1. 11.) Producat (2) terra herbam virentem, & facientem semen, non intelligitur tunc plantas esse productas in propria natura; sed tunc terrae datam esse virtutem germinativam ad producendum plantas opere propagationis. Alii autem videtur quod tunc etiam plantae productae sunt. Utroque autem modo convenienter productio plantarum ad opus distinctionis pertinet: quia ad earum pullulationem sufficit virtus caelestis loco patris, & virtus terrae loco matris, ut Philosophus dicit. Et sic principia communia activa, quae ad opus distinctionis pertinent, sufficiunt ad generationem plantarum; non autem ad productionem animalium, ad quam requiritur virtus formativa in semine existens. Vel quia quaelibet res pertinet ad ornatum illius loci in quo movetur, & non in quo quiescit; plantae autem radicibus infixae terrae adherent; ideo ad ornatum eius non pertinent, sed cum ipsa computantur, sicut dicit Augustinus super Gen. (ad litter. Lib. II. cap. xiii. & xiiii.)

Ad septimum dicendum, quod plantae nocivae simul etiam cum aliis productae sunt: non tamen homini ante peccatum nocivae fuissent, divina providentia ipsum protegente; sed post peccatum in nocentiam hominis esse coeperunt: unde signanter dicitur (Genes. 111. 18.) Germinabit tibi. (3)

eadem. test. (2) Vulgata, germinet. (3) Supple

Ad octavum dicendum, quod generatio mineralium est occulta in visceribus terrae; & ideo non oportuit de his populo facere mentionem, sed de his solum quae manifesta sunt. Praeterea. Mineralia non participant aliquem gradum dignitatis in entibus supra elementa, cum vita careant: propter quod oportuit de his specialiter fieri mentionem.

EXPOSITIO TEXTUS.

Quod de aquis factum esse credi potest. Hoc intelligendum est quantum ad proprietatem perspicuitatis, & non quantum ad naturam corporis elementaris; sed hoc etiam credi potest, quia contra fidem non est.

Sed Spiritus Sanctus, quamvis auctores nostri sciverint, per eos dicere noluit nisi quod prosit salutem. Notandum, quod hic auctores nostros nominat eos qui Libros canonicos ediderunt, scilicet Apostolos, & Prophetas, qui haec scribere non curaverunt; sed ab aliis Sanctis asseritur, & a Philosophis probatur;

caelum esse sphaericae figurae, quod rationibus naturalibus; & etiam mathematicis demonstratur.

Quaeritur etiam si stet, &c. De hoc etiam apud Philosophos est duplex opinio. Aristoteles enim, Lib. II. de Coel. cap. vii. vult statum orbem moveri, & non stellas habere; sed Ptolemaeus, Almagest. Lib. VII. cap. 1. & 11. vult stellas habere proprium motum, praeter motum orbis. Quamvis autem utroque modo motus localis caelestibus orbibus ascribatur motus tamen varians aliquid in eis substantiam, ab eo excluditur, ex cuius privatione firmamentum vocatur.

Post haec quaeri solet, quare hic non est dictum. Vidit Deus quod esset bonum. Praeter hanc rationem mysticam quae in littera tangitur, aliam litteralem Magister in historiis (1) assignat, quam etiam Rabbi Moyses tangit, quia scilicet in secunda die medium elementum a supremo distinguebatur; & ita non erat perfecta distinctio medii elementi, nisi etiam ab infimo distingueretur: & sic patet opus secundae diei in tertia die consummatum esse: & ideo benedictio tertiae diei ad utrumque refertur.

DISTINCTIO XV.

De opere quartae diei, quando facta sunt luminaria.

Sequitur, Genes. 1. 14. Dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento caeli, & dividant diem ac noctem. In praecedenti triduo disposita est universalitas huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die, quae universa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremae, & infimae parti mundi, firmamento scilicet, & aeri, & terrae, & aquae. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est; tertia vero aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est revelata, atque aer serenatus. Quatuor igitur mundi elementa illis diebus, suis locis distincta sunt, & ordinata; tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim ornatum est firmamentum sole, & luna, & stellis. Quinta, aer in volatilibus, & aqua in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta, & reptilia, & bestias: post quae omnia factus est homo de terra, & in terra; non tamen ad terram, nec propter terram; sed ad caelum, & propter caelum.

Ante alia de ornatu caeli agitur, sicut prius factum est.

Quia ergo caelum caeteris elementis specie praestat, priusque aliis factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die, quo fiunt sydera: quae ideo facta sunt, ut per ea illustraretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa: infirmitaque hominum provisum est, ut circumeunte sole, potirentur homines diei noctisque vicissitudine, propter dormiendi, vigilandique necessitatem: & etiam ideo ne nox indecora remaneret; (2) sed luna, ac syderibus consolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas incumberet: & quia quaedam animalia sunt quae lucem ferre non possunt. (a) Quod autem subditur: Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos: quomodo accipiendum sit, quaeri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die coepissent tempora, cum tamen prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora quae fiunt per sydera, non spatia morarum, sed vicissitudinem aerae qualitatis debemus accipere: quia talia motibus syderum fiunt, sicut dies, & anni, quos usitate novimus. Sunt enim in signa serenitatis, & tempestatis, & in tempora: quia per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet ver, aetatem, autumnum, & hiemem. Vel sunt in signa, & tempora, idest in distinctionem horarum temporis: quia prius quam fierent, ordo temporum nullis notabatur indicis, vel meridiana hora, vel qualibet hora. Haec quarta die facta sunt.

(3) De opere quintae diei, quando creavit Deus ex aquis volatilia, & natatilia.

Dixit etiam Deus: Producant aquae reptile animae viventis, & volatile super terram, sub firmamento caeli. Ibid. 20. Opus quinta diei est formatio piscium, & avium, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, idest de aquis, pisces, & aves creavit; volatilia levans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

In II. Sent. Tom. II. (1) Scilicet Petrus Comestor, ut Nicolajus notat. (2) Nicolai: sed lunae, ac syderum luce consolarentur homines. (3) Hinc tantum initium sumit distinctio xv. in editione Operum Magistri separatim causa. Ex Edit. P. Nicol. (a) Ut Augustinus dicit Lib. II. sup. Gen. ad lit. cap. xii. . . proxime autem sequens appendix ex eodem Lib. II. cap. xiv. colligitur, sed alia subsequens ex Libro imperfecto super Genes. cap. xiiii.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terra.

Equitur, ibid. 24. 3. Dixit Deus: Producat terra animam viventem (3), jumenta, reptilia, & bestias terræ, secundum species suas. Sextæ diei opus describitur, cum terra suis animalibus ornari dicitur.

Utrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia.

Quæri solet de venenosis animalibus, & perniciosis, utrum post peccatum hominis ad vindictam creata sint, an potius creata innoxia, peccatoribus nocere cœperint. Sane dici potest, quod creaturæ nihil homini nocuissent, si non peccasset. (b) Punitionem namque vitiorum, & terrendorum, vel probande, & perficiendæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerunt ergo creata innoxia; sed per peccatum facta sunt noxia.

Utrum minuta animalia, tunc creata fuerint.

De quibusdam etiam minutis animalibus quæstio est, utrum in primis conditionibus creata sint, an ex rebus corruptis postea orta sint. Pleraque enim de humorum corporum vitiiis, vel (4) exhalationibus terræ, sive de cadaveribus gignuntur. Quædam etiam de corruptione lignorum, & herbarum, & fructuum: & Deus auctor omnium est. (c) Potest autem dici, quod ea quæ de corporibus animalium, maxime mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter, & materialiter; ea vero (5) quæ ex terra, vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse, non incongrue dici potest.

Quare post omnia factus est homo.

Omnibus autem creatis, atque dispositis, novissime factus est homo, tamquam dominus, & possessor, qui & omnibus preferendus erat. Unde sequitur, ibid. 25. 1. Vidit Deus, quod esset bonum, & ait: „Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.“ Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod supra breviter tetigimus, plenius versantes, clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, ut supra diximus, inveniuntur. Aliis dicentibus res creatas, atque distinctas secundum species suas per intervalla sex dierum. Quorum sententiæ, quia littera Genesis magis inservire videtur, atque eam catholica Ecclesia magis approbat; ideo hæcenus studiosè docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, postea rerum corporalium genera per sex dierum volumina distinctim sint formata. Aliis autem videtur quod non per intervalla temporum facta sint; sed simul ita formata ad esse prodierint. Quod Augustinus super Genes. Lib. IV. cap. xxxi. pluribus modis nititur ostendere, dicens, elementa quatuor ita formata sicut modo apparent, ab initio extitisse, & cœlum syderibus ornatum fuisse. Quædam vero non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt, ut herbar, arbores, & forte animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter, & secundum species, quas habere cernimus, ut majores mundi partes; quædam vero materialiter tantum. Sed, ut dicunt, Moyses loquens rudî, & carnali populo, locutionis modum temperavit, de Deo loquens à simili hominis, qui per moras temporum opera sua perficit, cum ipse (6) simul omnia opera sua fecerit. Unde Augustinus, Lib. I. sup. Gen. ad lit. cap. x. „Ideoque, inquit, Moyses divisim referi Deum illa opera fecisse: quia non potuit simul ab homine dici, quod à Deo simul potuit fieri. Item, ibid. cap. xv. Potuit dividere Scriptura loquendi (7) temporibus, quod Deus operandi temporibus non divisit.“ Illi qui his auctoritatibus, & aliis hujusmodi inhærentes dicunt, quatuor elementa, atque cœli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies, quos Scriptura commemorat, sex rerum genera, idest distinctiones appellant, quæ simul factæ sunt, partim formaliter, partim causaliter.

Quomodo intelligendum sit, Deum requievisse ab omni opere suo.

JAM de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, Genes. 11. quia complevit Deus die septimo opus suum, & requievit die septimo ab universo opere quod pararat. Requievisse dicitur Deus septimo die, non quasi operando lassus; sed ab universo opere requievit, quia novam creaturam facere cessavit. Requiescere enim cessare dicitur: unde in Apocalypsi iv. 8. dicitur: (8) „Non habebant requiem, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus;“ idest, dicere non cessabant. Requievisse igitur Deus dicitur, quia cessavit à faciendis generibus creaturæ, quia ultra nova non condidit. Usque nunc tamen, ut Veritas in Evangelio ait, operatur Pater cum Filio, scilicet administrationem eorundem generum quæ tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus, causa subsistendi est omni creaturæ. Quod ergo dicitur, Joan. v. 17. „Pater meus usque modo operatur, & ego operor (9) illud:“ universæ creaturæ continuationem administrationem ostendit. Die ergo septimo requievit ut novam creaturam non faceret ulterius, cujus materia, vel similitudo non præcesserit; sed usque nunc operatur, ut quod condidit, continere, & gubernare non cesset.

Qua-

(3) Vulgata addit in genere suo. (4) Al. exhalationibus, item deest terræ. (5) Al. quæ extra, vel aquis nascuntur, vel ex herbis &c. (6) Al. deest simul. (7) Al. de temporibus. (8) Vulgata: Et requiem non habebant die ac nocte, dicentia &c. (9) Vulgata omittit illud.

Ex Edit. P. Nicol. (b) Ex Augustino Libro III. super Genes. ad litt. cap. xv. quod etiam Veneta Nicolini editio notaverat. (c) Ex eodem Augustino Lib. cit. cap. xiv.

Qualiter accipiendum sit quod Deus dicitur complevisse opus suum septimo die, cum tunc requieverit ab omni opere suo.

SED quæritur, quomodo septimo die dicatur Deus complevisse opus suum, cum ab omni opere illo die requieverit, nec aliquid genus novum rerum fecerit. Alia translatio habet: „Consummavit Deus die (10) sexto opera sua,“ quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quæ in eo facta sunt, & eo die omnium consummatio perfecta est, sicut Scriptura ostendit, cum ait, Genes. 1. 31. „Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona.“ Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in sui natura vitii habentia. Et sunt bona quæ condidit Deus, etiam singula; simul vero universa valde bona: quia ex omnibus consistit universitatis admirabilis pulchritudo, in qua etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, ut magis placeant, & laudabilia sint, dum comparantur malis. Sexta ergo die facta est omnium operum consummatio. Ideo præmissa oritur quæstio, scilicet quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complevisse; quod Hebraica veritas habet; in quo tamen nihil novum creasse dicitur. Nisi forte dicatur die septimo complevisse opus suum, quia ipsum benedixit, & sanctificavit, sicut subjicit Scriptura, Genes. 11. 3. „Benedixit diei septimo, & sanctificavit illum.“ Opus enim est benedictio, & sanctificatio, sicut Salomon aliquid operis fecit cum templum ædicavit.

Quæ sit sanctificatio, & benedictio septimæ diei.

ILLUM autem diem sanctificasse, & benedixisse legitur, quia mystica præ cæteris benedictione, & sanctificatione eum donavit. Unde in lege, Exod. xx. 8. dicitur: „Memento (11) sanctificare diem Sabbati.“ Et inde est quod numerando dies, usque ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies quorum repetitione omne tempus agitur: non quia alius sit ab illis dies octavus, & nonus, & sic de cæteris; sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt. Et in septimo licet non fuerit novum genus rerum institutum, tamen fuit in eo quasi quidam novus status sanctificationis operum, & requieionis opificis. Potest etiam sic exponi illud: „Complevit die septimo opus suum;“ idest completum, & consummatum vidit.

DIVISIO TEXTUS.

POST opus creationis, & distinctionis, hic incipit Magister prosequi opus ornatus: & dividitur in partes duas. In prima determinat de operibus trium ultimarum dierum, qui ad ornatum deputantur; in secunda determinat de quiete septimæ diei, in qua totius operis consummatio ostenditur, ibi: Jam de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Prima in duas. In prima prosequitur opus ornatus secundum sententiam aliquorum sanctorum; in secunda prosequitur sententiam Augustini de operibus sex dierum, ibi: Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod supra breviter tetigimus, plenius versantes, clarius faciamus. Prima in tres, secundum tres dies quibus opus ornatus perficitur. In prima enim determinat de opere quartæ diei: in secunda de opere quintæ, ibi: Dixit Deus: Producat aqua reptile animæ viventis: in tertia de opere sextæ diei, ibi: Sequitur: Dixit Deus: Producat terra animam viventem. Circa primum duo facti. Primo distinguit opera ornatus ab invicem, & ab operibus disjunctionis; secundo prosequitur specialiter opus quartæ diei, ibi: Quia ergo cœlum cæteris elementis specie præstat. . . . ideo ante alia ornatur in quarto die; tertio movet quamdam dubitationem, & solvit, ibi: Quod autem subditur: Et sint in signa, & tempora, & dies & annos: quomodo accipiendum sit, quæri solet.

Sequitur: Dixit Deus: Producat terra animam viventem. Hic describitur opus sextæ diei: & circa hoc tria facit. Primo ponit opus quod sexto die factum est. Secundo movet circa hoc duas quæstiones: unam de animalibus nocivis, ibi: Quæri solet de venenosis animalibus: aliam de animalibus ex putrefactione generatis, ibi: De quibusdam etiam minutis animalibus quæstio est. Tertio assignat rationem ordinis ejus quod ultimo factum est, ad opera præcedentia, ibi: Omnibus autem creatis, atque dispositis, novissime factus est homo.

Jam de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet.

In II. Sem. Tom. II.

(10) Al. septimo. (11) Vulgata: ut diem Sabbati sanctifices.

Hic Magister prosequitur ea quæ ad septimum diem pertinent, & circa hoc tria facit. Primo ostendit quomodo intelligatur auctoris requies; secundo quomodo intelligatur operis consummatio, ibi: Sed quæritur, quomodo septimæ diei dicatur Deus complevisse opus suum; tertio ostendit quomodo intelligatur diei sanctificatio, ibi: Illum autem diem sanctificasse, & benedixisse legitur.

QUÆSTIO I.

HIC tria quæruntur. Primo de productione stellarum, quæ ad quartum diem pertinet. Secundo de productione animalium, quæ pertinet ad quintum, & sextum. Tertio de quiete opificis, quæ pertinet ad septimum. Circa primum quæruntur tria. Primo. De ipsa productione stellarum. Secundo. De effectu earum in interiora corpora. Tertio. De effectu earum in ea quæ sunt ex libero arbitrio.

ARTICULUS I.

Utrum productio stellarum convenienter describatur.

I. P. quæst. lxx. art. 1. & 2.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod stellarum productio incompetentè describatur. Ea enim quæ sunt priora secundum naturam, per prius ab ordinatissimo auctore prodire. Sed sol, & aliæ stellæ naturaliter præcedunt interiora corpora, sicut movens præcedit motum, & agens passum. Ergo inconvenienter describitur productio solis, & aliarum stellarum post distinctionem interiorum elementorum.

2. Præterea. Secundum Philosophum in II. Cœli, & mundi, text. xli. & seqq. stellæ sunt partes orbium immobiles in orbibus permanentes per eorum motum delatæ. Sed plantæ dicuntur ad orna-

S 2